

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/111587>

Please be advised that this information was generated on 2021-10-20 and may be subject to change.

Thema: Duurzaamheid

Duurzaamheid en andere waarden

Bas van der Linden

Duurzaamheid speelt een belangrijke rol in ondernemingen, publieke debatten en het dagelijks leven van mensen. Maar duurzaamheid is niet de enige waarde die een rol speelt. Het gaat ook om welvaart, eerlijkheid, gezondheid, winst, veiligheid, enzovoort. Hoe moeten we omgaan met die veelheid van waarden? En wat is het belang van duurzaamheid daarbij? Een analyse van het begrip duurzaamheid laat zien dat het hier een extrinsieke waarde betreft. Wanneer men een uitspraak doet over de duurzaamheid van iets, dan zegt men ook en vooral iets over andere soorten waarden.

Duurzaamheid

In veel situaties kunnen we het betrekkelijk eenvoudig eens worden over wat duurzaam is. Een fiets is een duurzamer vervoermiddel dan een auto, een beleggingsportefeuille is duurzamer als aandelen in clusterbommen worden vermeden en *fair trade* koffie is duurzamer dan gewone koffie. Hoewel zulke voorbeelden tamelijk oncontroversieel zijn, is de vraag wat sommige dingen duurzamer maakt dan andere nog niet zo gemakkelijk te beantwoorden.¹ In een woordenboek wordt wellicht uitgelegd dat iets dat duurzaam is, lang meegaat. Maar is dat voldoende? Fietsen gaan zeker niet altijd langer mee dan auto's en koffie met een *fair trade* keurmerk gaat net zo snel op als koffie zonder. Wellicht dat een beleggingsportefeuille met aandelen in clusterbommen minder lang meegaat dan een portefeuille zonder zulke aandelen, maar ook hier is de vraag of daarmee de essentie van duurzaamheid is blootgelegd. Dat iets lang meegaat is een onbevredigende uitleg van duurzaamheid. Om tot een betere uitleg van duurzaamheid te komen, moet nader worden ingegaan op (1) dat dingen niet alleen duurzaam kunnen zijn omdat ze zelf lang meegaan, maar ook vanwege hun relatie met andere dingen die lang meegaan en (2) dat duurzaamheid niet alleen betekent dat iets lang meegaat, maar ook dat het goed is dat dit zo is. Daarna (3) kan worden vastgesteld dat duurzaamheid een extrinsieke waarde

is. Dat wil zeggen, iets dat duurzaam is, is niet waardevol omdat het lang meegaat, maar vanwege andere eigenschappen die waardevol zijn en lang meemoeten.

1. Als een fiets lang mee gaat, dan zeggen we dat hij duurzaam is. Maar als we een fiets duurzaam noemen, dan bedoelen we niet alleen dat hij lang meegaat. Een fiets is ook duurzaam omdat het gebruik ervan tot een betrekkelijk gering verbruik van fossiele brandstoffen en een relatief geringe belasting van de atmosfeer leidt zodat de voorraad fossiele brandstoffen en de atmosfeer langer meekunnen. Iets soortgelijks geldt ook voor *fair trade* koffie en voor beleggingsportefeuilles zonder aandelen in clusterbommen. Wanneer men *fair trade* koffie drinkt, draagt men eraan bij dat de handelsafspraken die zijn gemaakt met de koffieboeren nog wat langer meegaan en misschien zelfs voor meer koffieboeren kunnen gaan gelden. Als men niet belegt in clusterbommen, dan helpt men ervoor te zorgen dat wapenarsenalen zonder zulke bommen worden gehandhaafd en er misschien zelfs meer landen komen die hiertoe overgaan. Kortom, we noemen dingen niet alleen duurzaam omdat ze zelf langer meegaan, maar ook (en vaak wellicht vooral!) omdat ze verbonden zijn met andere dingen die langer meegaan.
2. Deze conclusie vormt een eerste stap om te verduidelijken wat met duurzaamheid bedoeld wordt, maar is niet voldoende. Immers, er zijn veel dingen die lang meegaan of die een relatie hebben met andere dingen die lang meegaan, maar die we toch niet duurzaam noemen. Van bijvoorbeeld nucleair afval van kerncentrales is bekend dat het erg lang meegaat, maar we noemen zulk afval niet duurzaam (althans, niet zonder knipoog). Ook degenen die vinden dat kerncentrales duurzaam zijn, bedoelen daarmee niet dat het afval lang meegaat. Er zijn kennelijk dingen die lang meegaan of die verbonden zijn met dingen die lang meegaan, die we toch niet duurzaam noemen. (Van dat soort dingen zouden we liever hebben dat ze wat minder lang meegingen...) Als we iets duurzaam noemen, dan zeggen we niet alleen dat het lang meegaat, maar bedoelen we ook dat het goed is dat het lang meegaat. Het begrip duurzaamheid heeft niet alleen een descriptieve, maar ook een evaluatieve betekenis en we kunnen het begrip alleen goed gebruiken als we met beide betekenissen bekend zijn.²
3. Om te bedenken of iets duurzaam is, moeten we niet alleen weten of het relatief lang meegaat, maar ook of het goed is dat het lang meegaat.³ In dat laatste zit

de relatie tussen duurzaamheid en andere waarden. Immers, om te bedenken of het goed is dat iets lang meegaat, moeten we weten of het waarde heeft. *Fair trade* koffie is duurzaam omdat het goed is dat eerlijke handelsafspraken langer mee gaan, een fiets is duurzaam omdat de atmosfeer nog langer meemoet om gezond te kunnen blijven leven en clusterbommen zijn niet duurzaam omdat ze de veiligheid van mensen in oorlogsgebieden disproportioneel bedreigen. Om duurzaam te zijn is lang meegaan niet genoeg. Iets moet ook waardevol zijn om duurzaam te kunnen worden genoemd. Duurzaamheid ontleent zijn waarde aan andere waarden zoals eerlijkheid, gezondheid en veiligheid en is dus een extrinsieke waarde.⁴

Duurzaamheid en andere waarden

De zaak wordt nog complexer als we in aanmerking nemen dat de waarde van dingen geen statisch gegeven is, maar afhankelijk is van de waarde van andere dingen in de situatie. Een stuwmeer kan in sommige omstandigheden wellicht een goede oplossing zijn om in de energiebehoefte te voorzien, maar is betrekkelijk waardeloos als de enige plek om het aan te leggen een dichtbevolkt gebied is. Op een zelfde manier kan *fair trade* koffie waardevol zijn als het bijdraagt aan het laten voortbestaan van eerlijke handel, maar is het slecht als de opbrengsten door de boeren worden geïnvesteerd in activiteiten die tot doel hebben de politieke vrijheden van bepaalde groepen te beperken. In een dergelijke particularistische opvatting over waarde⁵ is de waarde van iets afhankelijk van de waarde van andere dingen. De waarde van een kerncentrale neemt bijvoorbeeld af als allerlei energieconsumerende activiteiten minder waardevol worden gevonden en om eerlijke prijzen voor Afrikaanse exportproducten te realiseren moet in Europa wellicht minder waarde worden gehecht aan het beschermen van de eigen agrarische sector. Een particularistische opvatting over waarde laat niet alleen zien dat de waarde van het één afhangt van de waarde van het ander, maar betekent ook dat we door het één anders te waarderen het ander waardevoller kunnen gaan vinden.

Als waarde een dergelijk particularistisch karakter heeft en als duurzaamheid een extrinsieke waarde is, dan zijn er noodzakelijkerwijs heel wat waarden betrokken bij een uitspraak dat iets duurzaam is. Als we zeggen dat iets duurzaam is, dan bedoelen we daarmee niet alleen dat het lang meegaat of verbon-

den is met iets dat lang meegaat. We bedoelen dan ook dat het waardevol is en dat veronderstelt, zo laat een particularistische benadering van waarde zien, een opvatting over de waarde van veel andere dingen. De uitspraak dat iets duurzaam is, weerspiegelt dus – als het goed is – een brede visie over wat dingen waardevol maakt en hoe de waarde van het één de waarde van het ander beïnvloedt. Wellicht roept dit de vraag op wat dan nog het belang van duurzaamheid is. Welnu, als iets duurzaam wordt genoemd, dan wordt gesignaleerd dat er iets waardevols in het spel is en dat dit zo waardevol is voor mensen nu en in de toekomst, dat het nog lang mee moet gaan.

Bas van der Linden is werkzaam aan de Faculteit de Managementwetenschappen van de Radboud Universiteit. Op 19 juni 2012 verdedigt hij zijn proefschrift over de realisatie van waarde door ondernemingen.

Noten

- ¹ Een globale definitie van een begrip zoals duurzaamheid is relatief eenvoudig te geven, maar zo'n definitie is onvoldoende om werkelijk te begrijpen wat het begrip allemaal te zeggen heeft over dingen waarop het van toepassing is. Zie Raz, J. (2003) *The practice of value*. Oxford: Oxford University Press.
- ² Begrippen met onlosmakelijk verbonden descriptieve en evaluatieve inhouden worden ook wel "thick concepts" genoemd. Williams wordt veelal gezien als degene die deze notie heeft geïntroduceerd. Zie Williams, B. (1985) *Ethics and the limits of philosophy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- ³ Vergelijk de definitie van duurzame ontwikkeling in het Brundtland Report (1987) *Our Common Future: World Commission on Environment and Development*. Oxford: Oxford University Press. "Sustainable development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs". Ook hier is te zien dat het niet alleen gaat om dingen die lang meegaan, maar dat die dingen ook goed zijn voor mensen. Het gaat om hun "needs".
- ⁴ Voor een passende bepaling van extrinsieke waarde, zie Dancy, J. (2004) *Ethics without principles*. Oxford: Oxford University Press.
- ⁵ De bekendste verdediger van een dergelijk waarde particularisme is waarschijnlijk Dancy (ibid.).